

Franse kerk unieke studiestof voor restauratie-studenten

Veertig studenten en vijf docenten van de Utrechtse vakopleiding Nimeto reisden afgelopen week naar het Noord-Franse dorp Ancemont voor het restaureren van de plaatselijke kerk. “Dit vijfjarige project is een unieke kans om kennis, vaardigheden, werk- en levenservaring op te doen”, vertelt parttime vakdocent Willem Coolen. “En om het Franse dorpje een grote dienst te bewijzen. De lokale gemeenschap heeft geen geld voor het inhuren van professionele restauratoren. Het dorp ‘betaalt’ ons met hartelijke gastvrijheid.”

Ancemont ligt net onder Verdun en telt ongeveer 600 inwoners. De schilderachtige streek is agrarisch en licht glooiend. Geen toeristische streek, een enkeling bezoekt de monumenten van de Eerste Wereldoorlog die in deze omgeving zo’n dramatische impact heeft gehad. De kerk dateert uit 1855 en is gebouwd in een neogotische stijl. In het bisdom Verdun is het één van de eerste in middeleeuwse stijl geconstrueerde kerken. De inzegening vond plaats op 21 mei 1856. In 1955 zijn nieuwe en gerestaureerde glas-in-loodramen geplaatst en waarschijnlijk is rond die tijd ook het interieur aangepast en overgeschilderd.

Het Nederlandse gezelschap, reizend per bus, werd zondag 22 mei hartelijk ontvangen en ondergebracht bij gastgezinnen. Meteen de volgende ochtend ging het werk van start. Geen flauwekul, dagelijks ontbijt om 07.15 uur en om 08.00 uur aan de slag. Tussen 12.00 en 13.30 uur een stevige lunch om vervolgens weer door te werken tot op z’n

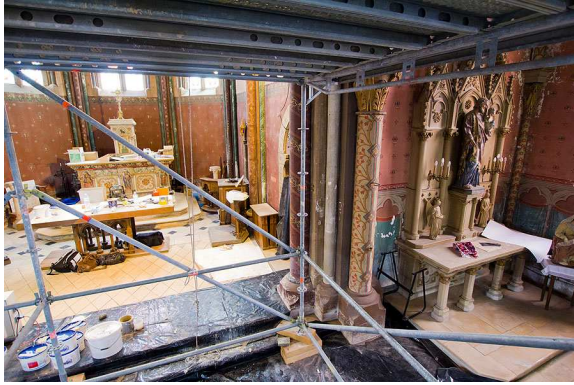
vroegst 18.30 uur. Ontbijt en lunch werden de hele week geserveerd op het Collège Louis Broglie aan de rand van het dorp. Daar schoof het team aan tussen de Franse schooljeugd. Zondag 29 mei reed het team, met frisse tegenzin, terug naar Nederland. Uitgezwaaid door een enthousiast dorp dat alweer uitkijkt naar de volgende ontmoeting in het voorjaar van 2012.

Vijfjarenplan

Het restauratiewerk door de leerlingen en hun begeleiders is een vijfjarenplan. Elk jaar in mei of juni (in de periode 2009-2013) reizen zij voor een week naar Ancemont om een deel van de kerk onder handen te nemen. Daaraan vooraf gaat een periode van zes weken grondige voorbereiding op school. Na de uitvoering volgt nog een week evaluatie, archivering en nacalculatie op school. In 2009 en 2010 zijn het noordelijk en zuidelijk zijschip gereconstrueerd naar de originele staat van 1855. Het team restaureerde ook de entree en legde de kleuren van de doopvont grotendeels bloot. Ook werden enkele pilaren gereinigd en

Tekst en foto's Peter de Koning

deed het team veel onderzoek op volgende projectdelen. Afgelopen week stond de meest kostbare klus op het programma: het middenschip. Om goed en veilig te kunnen werken zorgde de dorpsgemeenschap voor een grote steigerconstructie. In 2012 gaan de restauratoren verder in het koor en mogelijk de altaren, om het karwei vervolgens in 2013 af te ronden. Willem Coolen, naast docent ook zelfstandig restaurator, vroeg een BIB-subsidie (Beroepsonderwijs in Bedrijf) aan bij het Ministerie van Economische Zaken en kreeg die toegekend onder de naam 'Grenzeloos restaureren'. Deze subsidie is bedoeld voor bedrijven die verbeteringen of vernieuwingen in het onderwijs willen brengen.

Het begeleidend team vanuit Nimeto bestond verder uit de docenten Steef van Houten, José Jansen, Maarten Delissen en Jan de Graaf. De Graaf is inmiddels met pensioen maar heeft zijn hart verloren aan dit project en is met zijn kleurenkennis een onmisbare steun voor de docenten en studenten. Docent Ivanka Massink zou ook meegaan maar moest met zwangerschapsverlof. Maarten, Ivanka en Willem zaten in de jaren 80 alle drie op vakopleiding Sint Lucas in Boxtel en gingen toen al, onder leiding van de toenmalige docent Jan Swinkels, naar Frankrijk om kerkjes op te knappen.

Ideaal studiemateriaal

Coolen legt uit waarom deze Noord-Franse kerk zo geschikt is voor deze groep studenten: "De derde- en vierdejaars studenten worden opgeleid tot restauratieschilder voor objecten uit de 19^e en 20^e eeuw. De neogotische kerk in Ancemont uit de tweede helft van de 19^e eeuw is perfect voor deze groep. De problemen in deze kerk zijn ideaal studiemateriaal voor het niveau van deze gevorderde leerlingen. Kleuronderzoek, reinigbaarheid, lagen over lagen, ondergrondproblemen met vocht en zoutuitslag. Alles komen ze tegen." Een bijzonder probleem in deze kerk is de hoge concentratie dierlijke zouten in de muren, met als gevolg een grote vochtaantrek. Dat heeft volgens Coolen alles te maken met de paardenstalling die tijdens de Eerste Wereldoorlog in de kerk gevestigd was. "Veel van dit werk doen de leerlingen in de weken vóór de reis, zodat ze zich ter plekke grotendeels kunnen concentreren op het ambachtelijke herstelwerk. Vooraf worden ook alle klussen en klusjes vastgelegd in een omvangrijk document dat het dorp krijgt overhandigd helemaal aan het

eind van de restauratie. Voor de lokale gemeenschap is dit document een mooi uitgangspunt voor een langjarig goed onderhoud. Daarnaast maakt Nimeto een compleet draaiboek van het

hele project. Geïnteresseerde scholen kunnen dit draaiboek gebruiken voor hun eigen projecten.”

Samenwerken en durven

Samenwerken in een team, iets voor elkaar over hebben. Samen iets groots ondernemen en merken dat je het tot een goed einde kunt brengen. Dat zijn de wijze lessen die de studenten in zo'n week moeten leren. “En ook: iets dŭrven te ondernemen”, vertelt Coolen. “Ook heel letterlijk. De oefenpaneeltjes uit de les zijn niets vergeleken met de grote oppervlakken die ze in de kerk aanpakken. Zet die stap en durf dat aan. Zo leert en ervaart deze groep in korte tijd enorm veel. Door al het werk dat ze verzetten maken ze een grote stap vooruit. Niet alleen op het pure ambachtelijke gebied. Ze zijn ook eens in een totaal andere omgeving in een vreemd land waarvan ze de taal en cultuur nauwelijks kennen. Geen ‘kroket van Fred’ maar kaas, pastiche, wijn en slakken. Dat klinkt wat simpel, maar door de openbare aanbestedingen is het toekomstige werkveld voor deze leerlingen fors uitgebreid. Het werk vindt nu ook plaats in andere delen van Europa. Werken in het buitenland stelt andere eisen en verlangt andere competenties dan werk in Nederland. Bijvoorbeeld de buitenlandse vaktaal beheersen en kunnen omgaan met andere (werk)culturen, buitenlandse collega's en gedifferentieerd werk met een hoge werkdruk.”

Restaureren of reconstrueren. De keuze tussen die twee is niet altijd makkelijk, weet Coolen. “Ga je iets herstellen of maak je het opnieuw? De beschikbare tijd, het budget en de kwaliteit van het object bepalen samen het antwoord op die vraag. Verder is het in deze kerk de kunst om een goede samenhang te bereiken tussen de delen die je restaureert en delen die je reconstrueert. Het zichtbare verschil tussen die twee mag de eenheid in de kerk niet aan-

tasten, dat luistert heel nauw. Het is daarom heel fijn dat we in dit vijf-jaren-project de tijd en de rust hebben om hier goed over na te denken. Vergelijkbare projecten in Nederland worden achter elkaar afgewerkt in een veel kortere periode, dan is zo'n afweging nog moeilijker.”

Gummen

Jaap van Keulen (sinds kort afgestudeerd) uit Maartensdijk zit op de steiger te gummen en te reinigen. Losse stukjes verwijdert en retoucheert hij. Een klein proefplankje helpt hem bij het kiezen van de juiste tint. “Verbazingwekkend wat je met een gewone gum al kunt bereiken”, wijst hij op een stukje gewelf dat als herboren tevoorschijn komt. “Allemaal anorganische

aanslag, opgebouwd in de loop van vele tientallen jaren.” Jaap was vorig jaar ook in Ancemont en vond het toen heel leuk en sfeervol. “Een boeiende en leerzame werkplek met heel andere indrukken dan ik ooit in Nederland zal opdoen. Daarom ging ik dit jaar graag weer mee.” Even verderop staat derdejaars studente Mathilde Bos uit Culemborg te overleggen met een collega uit het team dat gewelven schoonmaakt en met sjablonen herstelt. “Een unieke kans”, noemt zij de week. “Het omgaan met werkdruk en het functioneren in een team kun je nergens beter oefenen. Bovendien werken we op school op kleine proefplankjes, hier ben je bezig op vlakken van vele vierkante meters. Dat is wel even iets anders.” Mathilde vindt de week een uitgelezen mogelijkheid om te kijken of ze de juiste richting in haar leven heeft gekozen. Dat klinkt wat raar voor een derdejaars die na de zomer aan haar examenjaar begint. Zelf ziet ze dat anders: “Het is leuk werk, maar wil ik dit voor de rest van mijn leven? Het kan ook een mooie opstap zijn naar een HBO-opleiding, bijvoorbeeld in de richting van marketing of psychologie. Mijn huidige opleiding kan een creatieve basis zijn die me onder andere leert om ‘out of the box’ te denken en me meer leert over mezelf. Het geeft me een brede ondergrond.”

Jaap knikt begrijpend. “Hoe functioneer ik in een groep? Moet ik wel altijd die grote mond hebben? Functioneer ik beter als ik af en toe mijn rust pak? De afgelopen week ben ik me veel bewuster geworden van dit soort dingen.” Mathilde vult aan: “We zijn hier op onszelf aangewezen, en dat werkt heel snel emotioneel. Tenminste, bij mij. Ik voelde al tranen toen ik voor de eerste keer de steiger beklom. In zo’n week word je je daar bewust van en leer je ermee omgaan. Zeker als je, zoals ik, in een team moet werken en van elkaar afhankelijk bent.” Jaap en Mathilde genieten van het gevoel dat ze iets hebben volbracht. Iets tastbaars dat ze over vele jaren nog steeds aan anderen kunnen laten zien. “Mocht ik ooit kleinkinderen hebben, dan neem ik ze hier mee naar toe”, lacht Jaap.

Bijna meditatief

Een verdieping hoger treffen we Laura Fabrizi uit Baarn, sinds kort succesvol zzp’er in het restauratievak. Met veel geduld en gevoel, en met een stabiele hand, trekt ze donkere lijntjes op een zachtgeel gewelf. Via een dun zwart draadje sijpelt er vlotte muziek in haar linker oor. Waarom zijn vrouwen zo oververtegenwoordigd in dit vak? De 40-koppige studentengroep in Ancemont telt slechts zeven mannen. Een intrigerende vraag, vindt ook Laura. Ze trekt haar ‘oortje’ even los: “Dit werk vergt veel concentratie. Soms is het bijna meditatief. Blijkbaar zijn mannen daar minder geschikt voor dan vrouwen”, denkt ze hardop. Mathilde gaat daarin

mee en zoekt de verklaring voor een deel in de concentratiebogen die steeds korter worden: “Bij jonge kinderen zie je dat verschijnsel vrij duidelijk. Of dat bij jongens erger is dan bij meisjes? Het lijkt erop.” Verder komen de dames niet. We leggen de vraag ook voor aan andere studenten en enkele docenten, maar niemand heeft een pasklaar antwoord. De vrouwelijke helft van de dorpsbevolking in Ancemont zit er niet mee. “Het is een vrij traditionele gemeenschap, de dorpsvrouwen vinden het prachtig dat zoveel jonge vakvrouwen dit werk komen doen”, vertelt Coolen.

Gaandeweg de week blijkt de echte waardering voor het Nederlandse gezelschap. De verlegenheid op de eerste zondagavond slaat in een week om tot een enorme betrokkenheid. In de gastgezinnen wordt veel over het werk gepraat en overdag lopen regelmatig dorpsbewoners even binnen om te kijken hoe het werk vordert. De betrokkenheid mondt uit in een feestavond aan het eind van de week en tranen bij het afscheid op zondag 29 mei. “Maar dan is het ook mooi geweest”, vindt Coolen. “Een week is precies lang genoeg voor een maximale dynamiek.”